

дицину в 1900 році витрачено земством 1.023,000 карб. Ся сума мала і дуже в порівнянню з тією, що земство бере з людности в формі податків та налогів. Так в 1899 році Полт. губ. дала російському урядови 15.255,000 карб., а потратила на свої потреби тільки 8.874,000 карб.

С. М—ра.

ІХ. Баптисти й Мальованці київської губернії.

В останній книжці петербурського журналу „Живая Старина“ видаваного отсе вже 11 літ звісним В. І. Ламанским, знаходимо виємково багатий матеріал до пізнання України, яку сей журнал доси немов би систематично обминав. Серед того матеріала визначається ся гарна, тепло написана студія пані Ясевич-Бородаєвської п. н. „Сектантство въ Киевской губерніи“, до якої додано п'ять таблиць рисунків і шість пісень під нотами, записаних д. В. Лисенком. Ся праця була 17 листопада 1900 р. читана на засіданню етнографічного відділу Російського Географічного Тов. в Петербурзі, при чім спеціально підготовлений хор відспівав деякі пісні українських сектантів. До студіювання сектарства в Київщині шан. авторка взялась з чисто науковою метою, отже без ніяких потемічних цілей; з жіночою делікатністю вона малює його симпатичні боки, злегка лише натякаючи на хиби, а ще лекше доторкаючись — в легко зрозумілих причин — безглуздої урядової політики переслідувань та нагінки. Авторка опирає свою студію переважно на особистій знайомості з сектантами; вона користувалась, як сама каже, й давнішими працями про штунду Ушинського та Рождественського, але закидає сим обох місіонерам, що вони в цілі піби успішнішого поборювання сектарства фальшиво змалювали його, ідентифікуючи баптизм зі штундою або витворюючи небувалу комбінацію „штундо-баптизму“ в тій одинокій цілі, щоб позбавити українських баптистів того легального признання, яким від р. 1883 користується ся німецький баптизм, а доконче підтягнути його під ту поліційну самоволю, якій піддана штунда, признана указом 1894 р. сектою „особливо шкідливою“. На основі спокійного і безстороннього досліду авторка признає, що київський баптизм не має нічого спільного зі штундою; про се переконались нарешті і власти, які в останніх часах, після довголітньої нагінки, признали легальність баптистів і дають їм спокій.

Авторка дає короткий нарис вірувань баптистів. „Вони відкидають православну церкву з усею її єрархією, з усіми обрядами. Роблять се на тій основі, що, мовляв, православна церква відбігла від апостольської. Взірцем їх церкви є церкви перших віків християнства, коли сам нарід мав діяльну участь у справах релігії, коли церква була вповні живим організмом. Крім євангелія — говорять вони — не слід держати ся ніякої иньшої науки. Євангеліє розуміють одначе досить широко, включаючи сюди коли не весь Новий завіт, то бодай послання ап. Павла, на якого найчастійше люблять покликати ся.

Баптисти мають свою, хоч і не сьвящену єрархію, а власне пресвитерів-учителів і діаконів. При вродженню дитини дають їй християнське ім'я, але без ніяких обрядів, бо тайну хрещення допускають аж у дозрілім віці, „коли чоловік стане здібним зрозуміти і прийняти науку Ісуса Христа і виголосити добре визнання своєї віри перед громадою вірних, що творить братство або живу церкву“. В такім віці хрестив ся й сам Спаситель. Хрещення відбуває ся в біжучій воді, через занурення; попереджає його докладне проєкзаменоване кандидата про закони віри в присутности всеї громади вірних. Другий обряд, який признають баптисти, се „чаша“, то-б то заживане хліба й вина на память тіла й крові Христової. Сей обряд доконуєть ся так само, як у німецьких баптистів, і відбуває ся в неділю після кожного 1-го, а иноді й частійше. Признаючи євангеліє й біблію вони відкидають церковну традицію і всі основані на ній догми як людські видумки, як ось шановане образів. Замість ікон вони вішають у себе на стінах вибрані уступи із сьв. Письма. Відкидають догму про заступство сьвятих і поминки по покійниках, за яких також не молять ся, бо по смерті, мовляв, нема каяття і повороту, нема переходу з вічної муки до вічного життя. Вірять також у другий прихід Христа. В основі їх вірування лежить протестантська догма оправдання самою лише вірою: всі, хто вірить у спасительне дійство Христових мук, уже тим самим стають ся синами божими і достають спасенія. Баптисти не признають знаку хреста сьв. Хрест у них лише символ муки, але не зверхній знак. Не признають божеських прикмет Матери божої. Подружжя признають також сьвятим, але для довершення шлюбу досить благословенства родичів і старшого брата, який на зборі читає відповідні місця з євангелія, а хор співає відповідні псалми. Жінка по думці баптистів — приятелька і помічниця та порадиця

чоловіка, рівноправна з мужем у обсягу семейного життя, але проповідати на зборі не має права.

Доступ до секти баптистів не легкий. „Поки новий прозеліт, що бажає зблизити ся з ними, не зглибить духа євангельських вимогів, не освоїть ся з догмами віри баптистів, не дібеть ся тісного звязку між життям і релігією, поки сам не знайде моральної підстави в релігії і не докаже сього своїм життям, доти не може бути прийнятий до громади й хрещений. Проби прозеліта тягнуть ся иноді дуже довго.“ Тай не легко приходить ся се прозелітови. „Виступаючи з круга своїх сусідів — говорить сьвящ. Рождественський про такого прозеліта — він зриває з ними зносини, не справляє вже ніяких гостин, хрестин, весіль, бо се забороняє його секта. Стремезливість від горівки, перелюбів, затажна, твереза праця, ощадність, матеріяльна поміч від нових „братів“ чи то грішми, чи фізичною працею швидко піднімають його заможність.“ Хто приступив до братства, від того жадають дуже поважного поводження в житю. Сектанти, се тісно з собою звязана громада, оперта на обопільнім довірю, яке подає добрий приклад і піддержує також добрі відносини в родині, бо енергічніші її члени не покидають дому, щоб шукати заробітків з боку, а зберігають свої сили для потреб громади і домашнього огнища. Але вплив секти сягає ширше, робить глибокі зміни і в громадським та суспільнім житю. „Народній самосуд, що часто (в Росії) накладає на громадян такі ганебні кари, як січєне різками та виселєне з громади, у баптистів має зовсім лагідніші форми: моральний вплив братів, релігійні упімненя, позбавленє права брати участь у нарадах і зборах та в часі ломаня хліба, а в крайнім разі — виключєне з громади. Та ся остатня кара трапляєть ся дуже рідко“. Загалом одні з одними баптисти поводять ся дуже сердечно та приязно, хоча супроти посторонніх людей вони здержані, мовчазливі та дивлять ся на них якось з висока. За те ті посторонні, особливо православні, хоч не дуже люблять їх, та все таки не можуть відмовити їм поважання за їх постійність та вмлість боронити своєї віри. При тім усі вони вчать ся читати, всі і прилюдно і кождий для себе читають євангелів, толкують і проповідують. Загалом грамотність вони цінять дуже високо і сильно працюють над тим, щоб у їх братстві не було неписьмених. Танці і всякі розривки, що могли-б вести до деморалізації, у них заборонені; спів допускають лише духовний, постів не держать, похорони у них не мають церковного харак-

теру. Коло покійного не курять кадила, не сьвітять сьвічок, але сходять ся, читають євангеліє і снівають псалми — не за небіжчика, а для живих. На кладовище тіло покійника проводить звичайно вся громада при співі псалмів; по смерті ніяких поминок ані почитий для покійника не роблять.

Більше мевше від р. 1885 баптисти користують ся значною мірою толеранції з боку російської влади, та власне від того часу в нутрі їх секти почав ся новий рух, що довів до виділення з баптизму нової секти, тзв. Мальованців. Початки сього руху давнійші від появи Мальованого. Деякі формальности баптизму в обряді й догмі, нпр. обовязкове сьвяткованє неділі, виголошуванє молитов за чергою і т. и. показались за тяжкими для декого з членів, занадто вяжучи їх релігійний запал. Найбільше екзальтовані, ентузіастичні елементи почали доходити до візій і галюцинацій. Сей рух зразу звисний під назвою „молодо-штундизму“ захопував головню тих, що пристали до баптизму з римо-католиків. Аж ось 1891 р. мов буря пролетіла серед сектантів відомість про появу „Первенця“, Спасителя, божого вибранця. Був ним міщанин із містечка Таращі, стельмах Кіндрат Мальований.

Мальований був зразу горячим прихильником баптизму, але мавши вроджений нахил до містицизму заглибив ся в читанє сьв. Письма а особливо пророцтв і дійшов нарешті до того погляду, що весь зміст Нового Завіта — аллегорія, що Христос, про якого говорить ся в євангеліях, ще не жив властиво, а тільки має прийти, що біблійні пророцтва ще повинні сповнитися, що той Ісус, про якого жите оповідають євангелія, то лише образ правди, а Христос, себто сама правда, був і перед Авраамом і в часах Мойсея. Він покликав ся на місце в 1 посланію ап. Павла до Тимофія гл. 6, де сказано про Спасителя, що „його ніхто з людей не бачив і не може бачити“, значить, Христос, про якого говорять євангелія, то лиш образ, притча правди, приготованє до прийняття того, що заповідає Старий Завіт.

Наслідком сих міркувань та розмов зі своїми приближеними Мальований почав доходити до галюцинацій і нарешті об'явив себе тим божим Первенцем, Спасителем, про якого говорять давні пророцтва. Його особистий вплив, горячі промови робили величезне враженє на окруженє; до нього зачали масами сходити ся люди, яких він своїми промовами доводив до сліз та гістерії — появляється нова секта, Мальованщина.

„В домі Мальованого повстає фантастична обстановка; самого Кіндрата наряджають у білу одіж, стіни та поміст хати покривають дарованими плахтами, куснями полотна та аксаміту. Потрясений та зворушений слухами про появу в Таращі божого Первенця народ починає збігатись масами, щоб послухати новоявленого проповідника та Спасителя. Обхоплені релігійною екстазою вірні зближаються до хати свого Первенця зразу на колінах, молячись Богу, а переступивши поріг падають до ніг Мальованого гірко ридаючи, підносячи в гору руки та виливаючи перед ним свої сумніви й муки. Весь у білому, з глибоким смутком на лиці новий пророк стрічає всіх привітно й ласкаво. Підносячи руки до неба він з запалом говорить про зло, що панує на землі й обіймає весь людський рід, про konieczність відродити ся до нового життя через досконалене себе самого, через любов ближнього, добрі діла, змагання до правди, шукання її. Тут же в екстазі він виявляє себе божим первенцем на землі, заповідає наступлення царства божого, та разом з тим пророкує про свої муки й терпіння.“

Се пророцтво швидко збуло ся: поліція арештувала Мальованого і передала його до Київа до шпиталю божевільних. Се ще збільшило його популярність. По якімсь часі його випустили, але розріст ентузіязму його прихильників так затрівожив владу, що його арештували знов, перевезли до Казані і заперли там у домі божевільних, де його держать і доси. Авторка додає, що Мальований робив велике вражіння на всіх людей у казанському шпиталю божевільних, так що навіть деякі члени місіонерського з'їзду в Казані, відвідавши Мальованого, були глибоко збентежені розмовою з ним: так була його промова в деяких пунктах сильна, переконуюча та повна глибоких і чистих думок, переплетена поетичними образами.

Віруванє Мальованців пливе в значній частині з вітхненія, збудоване на аллегоріях і не легко його вложити в якісь означені рамки. Виділивши ся з баптизму Мальованці винесли відти широке познайомленє зі Св'ятим Письмом, та з запалом розвиваючи нове віруванє про „богочоловіцтво“ вони, самі не бачучи того, будували новий будинок на старій основі. У Мальованців догматика відступила зовсім на бік; у них не йде боротьба ні за обряди, ні за догми, бо євангеліє по їх думці не законодатний кодекс, якого треба сліпо слухати, а тільки склад моральних правил, прибраних у аллегоричну форму, цілий ряд аллегорій і притч; навіть події з життя і смерті

Спасителя розуміють многі духовніс. Мальованці твердять, що баптисти живуть після букви, хоча само Письмо говорить, що „буква вбиває, а дух оживляє“, а вони, Мальованці по дусі. Живучи по букві можна впасти в великі помилки, бо ніяка книжка не може викликати стільки суперечок, як євангеліє. Тим то вони й не при-дають так багато ваги євангелію, як баптисти, а раднійше покликають ся на Старий Завіт. Євангеліє по їх думці, се лише доро-госказ, адрес до міста спасенія; тому, хто дійшов до міста, адрес ані дорогосказ уже не потрібні. Мальованці вірять, що їм дав уже Бог через Духа сьв. остатнє, немов би нове слово, найновіший заповіт, записаний у серцях його вибранців, а не на папері. Вони вірять у безпосереднє діїство сьв. Духа на них, та додають, що сей Дух живе в чоловіці лиш доти, доки він без гріха; коли чо-ловік згрішить, Дух покидає його і шукає собі иньшого, чистого житла. „Ми — кажуть вони — живемо під проводом сьв. Духа, який і відкриває нам сьвітло розуму і помагає зрозуміти те, що доси було незрозуміле людям.“

Воскресеня мертвих, так як його розуміє христіянство, вони не признають, бо по їх думці „люде живі ходять у гробах — гріхах, а коли чоловік очистить ся від гріха, розломить кайдани смерті-гріха, то й воскресає“. Значить, вони не признають і за-галом загробного житя. „Весь цикл людського житя — каже ав-торка — по їх віруваню відбуваєть ся тут на землі, і се основна ріжниця між Мальованщиною й баптизмом. Так само баптисти ві-рять у другий, будущий прихід Христа, а Мальованці власне про-повідують, що прихід Христа, се поява правдивої віри — їх віри. Баптисти дуже не люблять Мальованців і кажуть, що їх віра, се зараза: кого вона раз учепить ся, тому вже годі спекатись її.

Не признаючи загробного житя ані воскресеня мертвих Ма-льованці відкидають також віру в небо і пекло. Небо буде на землі, коли зло пропаде, а запанує добро. Лиш ті хапають ся за небо, що не хочуть розуміти правди на землі. Так само не при-знають вони постів, хоча допускають повне здержанє себе від їди — але коли кому самому захочеть ся. М'ясо їдять, та обіймаючи своїм розумінєм любови не лише всіх людей, але й загалом усі живі твори, вони не вбивають, не ріжуть звірів. Пошана чужої особи, чужої віри, звичаю розвинена у Мальованців далеко ширше, ніж у баптистів; тим то вони зовсім толєрантні до всіх иньших вір, церков і обрядів: усе те дав Бог для нерозумних, щоб хоч

сяк так удержати їх від гріха. То „земні“ люди, їм і потрібні земні закони, храми та обряди. Богу сього всього не треба; йому треба лише служити любовю й правдою; раз чоловік пізнав правду, то вже він не під законом, а під ласкою сьв. Духа і власною волею може не грішити. Оте розуміє, що вибраний, сьв. Духом осяяний чоловік сам собою доходить до всьої правди, се найважійший антикультурний елемент Мальованщини. Вони байдужно дивлять ся на всю сьвітську науку й освіту. „Ми про все осьвідомлені, нам сам Бог усе осьвітив“ — говорять вони.

На сьому ми й зупиняємо свої виписки із гарної праці пані Ясевич-Бородаєвської. На скільки можемо сконтролювати її висновки з тими спостереженнями, які ми самі поробили з особистих розмов із тою партією Мальованців, що перед двома роками під проводом Лисенка загостили були до Львова, її спостереження зовсім вірні, хоча девчому не вичерпують предмету. Лишено зовсім на боці семейні відносини Мальованців, їх погляди на подруже, на громадське жите, на державу; поминено їх характерну симпатію до Льва Толстого, в якому вони бачуть однодумця і союзника Мальованого в ділі морального відродження людий. Не можемо також не пожалкувати на авторку за те, що свій гарний реферат про річи й явища, які бачила й чула в дійсности, вважала потрібним „прикрасити“ ніби історичним вступом про релігійні рухи на Україні в XVI—XVII вв., про реформацію та соцініянство. Ті рухи не мали з теперішнім сектантством ніякого безпосереднього звязку, а при тім авторка зовсім не розуміє їх і в тих немногих рядках її історичного екскурса наговорила не мало баламутства.

І. Франко.

